

Ordförandens tankar

Vi läser nästan dagligen om hur vi borde förändra oss och vår omgivning. Det kan vara frågan om att skapa större kommunenheter, ett effektivare sjukhussamarbete kommuner emellan,

fusioner eller något annat, som strävar till att rycka upp oss ur myllan och plantera om oss i en ny omgivning.

Förändringar kan ju också vara stimulerande, speciellt om de sker utgående från de egna önskemålen eller nyfikenheten. När förändringarna är påtvingade känns de främmande och olustiga och får en att sticka ut "taggarna".

Det viktiga ja, kanske det viktigaste för oss är att vi hela tiden kan ha en känsla av sammanhang. Det är viktigt för oss, att känna en trygghet i det vi gör och i vår omgivning. Vi vilar tryggt i vår historia, i vårt språk, i våra seder och i våra människorelationer. Därför är en by eller en grupp stark, som verkar i och för hembygden. Styrkan kommer inifrån och allt går att förklara, motivera och "känslan av sammanhang" är verklig.

I vårt hembygdsarbete, som just strävar till att hålla allt jag räknat upp

kärt och angeläget, finns hela tiden en "känsla av sammanhang", vi vet varifrån vi kommer och vi vill påverka vart vi är på väg.

Ett nytt verksamhetsår har startat och det finns många givande aktiviteter i Malax museiförening, som kan vara till nytta och glädje för envar, men också för hela samhället vi lever i. Kom med! Gläd dig med oss i vår strävan, att grundmura en känsla av sammanhang för oss och för följande generationer.

Lorenz Uthardt, ordförande

Orregården och museiträdgården 26 maj 2005

Bilderna: **överst** ses arkivet som det ser ut idag (sista maj) mellan soldattorpet och loftsbyggnaden vid Brinkens museum. Murningen är nu klar och det hela ska torka några veckor innan arbetet fortsätter. Ett fönster och en dörr finns på långsidan, södra sidan.

Bilden **ovan** visar takstolarna, som väntar på "det stora lyftet", t.h. i bilden syns den gjutna plattan där murningen skett. I bilden **till höger** poserar murmästaren Alf Enholm (t.v.) och entreprenören Daniel Björkell då det första "murvarvet" färdigställdes den 25 april i vår. Bakom på plattan syns murblocksberget.

Arkivet under tak redan i höst?

Uppförandet av museiföreningens arkiv inleddes i fjol med grundarbeten som utmynnade i gjutning av plattan i september. Och som av bilden framgår reser sig byggnaden nu med fart ovan jord, med

David och Daniel Björkell som pålitliga byggkarlar. Arbetet framskrider för tillfället tack vare beviljade bidrag från Svenska kulturfonden, Malax kommun och Sparbanksstiftelsen i Malax. Skulle nu också föreningens anhållan om bidrag via TE-centralen bifallas – och det lär inte se alldeles omöjligt ut – kunde man räkna med att byggprojektet är slutgiltigt säkrat. Håll alla tummar uppe och låt oss hoppas att nästa mellanrapport kan rubriceras "Arkivet under tak!"

Bilden visar en rökbastu i Kalmossa, som museiföreningen för många år sedan fått som donation. Meningen är att den i framtiden ska flyttas till Brinkens museum, nära soldattorpet.

(4.7.2002)

Trevlig sommar!

2004 – igen ett verkligt verksamt verksamhetsår

Vi står redan inför den bästa och aktivaste delen av 2005, och då kan det tyckas litet onödigt att mera tala om museiföreningens fjolår. Men några småplock kan ändå vara befogade i den verksamhetsberättelse som framlades vid årsmötet i mars.

Medlemsskaran utökades igen litet och uppgick 31.12. till ett 190-tal personer. Mera imponerande siffror möter man snabbt på både inkomst- och utgiftssidan i föreningens bokslut, som i alla fall – mycket tack vare framgångsrik bok- och Aanackförsäljning samt penningstöd utifrån – kunde visa ett plusresultat.

På **Brinken** var det som vanligt talkokvällar börjande i maj, och längre fram öppethållning med guidning under halvannan månad. Antalet besökare var drygt 1000, enskilda eller i grupp. Förutom museiträdgården och de stående utställningarna ordnades i Tufvasgården en specialexpo om lin och linspinning. Årets publikevenemang var hembygdifesten 11.7. med prof. Lars Huldén som festtalare, och en öppet hus- och blomdag 8.8. Byggandet på området var livligt: det restes en snidjärsgål och grundarbetena för ett litet växthus och för arkivbygget utfördes.

Kvarkens båtmuseums sekreterare Göran Strömfors talar om fjolårets livliga verksamhet som ett lyft för museet. Han tänker då inte minst på att en mera regelbunden och intensiv talkoverksamhet

ficks igång, och att den s.k. Långs lada kunde färdigställas för användning som receptions- och utställningutrymme. I ladan hängdes en bildutställning om ett pjäxbåtsbygge, och förutom själva allmogebåtarna och de stående utställningarna om säljakt och svalustjärtbygge gjordes också en utställning om strömmingsfiske nästan klar. Besökarna uppgick till ett halvt tusental.

Ifråga om andra aktivitetsområden utfördes vid **Järnåldersleden** miljövårdande åtgärder i form av röjnings- och dräneringsarbeten samt utplacering av gräs- och slykonsumerande får. Musei- och miljömyndigheter visade intresse för området genom ett par gruppbesök.

Den **lokalhistoriska sektionen** gav ut två skrifter (nr 4-5) i den år 2003 startade publikationsserien, och därtill utkom Daniel Kiöping-släktforskargruppens andra bok (om döttrarna Karin och Margareta).

”Några småplock” var detta bara, som sagt. I själva verket är den fullständiga årsberättelsen för 2004 ett häfte på (förutom den ekonomiska redovisningen) dryga dussin sidor, späckat med omnämningen av hundratals olika detaljaktiviteter. All heder till samtliga föreningsaktiva som sysslat med allt från mötes-sprung och skrivjobb till städande, iständ-sättningsarbeten och kundkontakter!

Museiträdgården, under trädgårdstekniker Irma Lintulaaksos (i bilden) kunniga ledning, kräver årligt underhåll och utvecklas varje år. Trädgården har blivit en sevärdhet (liksom granngårdarnas) och lockar besökare, inte bara under museets öppethållningstider. Den marknadsfördes också på Österbottens stormässa i april. Försäljning av frön, plantor och blombuketter ger även en del inkomster.

Planer finns att ge ut en flerspråkig skriftlig guide över trädgården, samt en bok, med Susanne Lagus pro gradu -avhandling om trädgården som grund.

Bilden är tagen 26 maj i år och visar att narcisserna blommar i bakgrunden och att smörbollsblommorna i förgrunden snart slår ut i full blom. Den några år gamla granhäcken mot kaffestugan växer med fart. Uppe t.h. syns Orregårdens fähus, idag packat med donerade föremål. Dessa ska flyttas och fähuset inredas till utställningshall. Fähusets originala "inredning" (bås m.m.) var borta redan då museiföreningen övertog byggnaden. Arbetet räcker som synes. Så gott folk! – mot gärna upp på **talkoträffar varje måndagskväll kl 18**. Kaffe bjudes!

I skogen

Stilla står jag
i den vilda skogen
Sol och skugga
leker sommar-ystert
med varandra
Vinden vaggar varsamt
granens grenar,
björkens skira bladverk
Stigen ringlar
mellan gråa stenar.

Bländad blir jag
inför alla färger:
Gröna mossan,
röda skogslüst-stänglar
och i gläntan
blåa ärenprisen
Solgul lyser
smörblomsgranna backen
Signad skönhet-
Stund av evigheten.

Vasa, 13 juni 2004, naturblommans dag

Brita Nordström

Tipsa oss om möbler, musik, Malaxlimpor

Som vi tidigare nämnt har föreningens historikgrupp nu särskilt tagit sig an **möbel- och husbehovssnickeri**et samt musikverksamheten i det gamla Malax. Beträffande den förra har vi bl.a. fått tillgång till Bertil Bonns intressanta sammanställningar av intervjuer med äldre Malaxsnickare. Vad vi nu särskilt skulle önska oss är:

■ uppgifter om snickeriverksamheten, speciellt före ca 1915. Vem snickrade, vad snickrades, hur avyttrades produkterna osv.?

■ att få gamla snickarprodukter, särskilt möbler, utpekade, som kunde dokumenteras genom fotografering eller avritning. Kontakta Nils Sund, 365 4152.

Musikgruppen tar också alltjämt gärna emot:

■ uppgifter om spelmän, musiker, sångare, samt orkestrar och körer, speciellt under det tidigare 1900-talet. Kontakta Leif Finnäs, 365 1063.

Sen sist har det också blivit aktuellt att samla in uppgifter om **Malaxlimpan** inför en historik på kommande. Därmed vore det av stort intresse med information om:

■ De tidiga "Malmbergiska" bagarna och bageriverksamheterna i Köpings-Åminne, som småningom ledde till Malaxlimpan.

■ Malaxlimpan's tillkomst och användning i dess egen hemtrakt och den lokala "sössobros-kulturen" med dithörande olika recept och bakningsmetoder, användning av bröden osv. Kontakta Leif Finnäs, 365 1063.

En unik rapport om Malaxborna för 91 år sen

Museiföreningens lokalhistorikgrupp publicerar snart en undersökning som tidigare kommunalläkaren Hampus Dahlstedt på uppdrag av den s.k. Florinska kommissionen utförde rörande Malaxborna och deras levnadsförhållanden 1914.

Utom den mängd fakta som framkommer om naturförhållanden, jordägor och byggnation, befolkningens lynne och vanor, brottsstatistik mm., koncentreras intresset i undersökningen särskilt på två angelägenheter. Den ena är tuberkulosens förekomst och sådana omständigheter beträffande t.ex. boningssätt, hygien och matvanor, som kunde ha konsekvenser för den dåtida folksjukdomen, vilken särskilt i "lungsotens" form årligen tog många Malaxbors liv långt in på 1900-talet.

Undersökningens andra intressefokus riktas mot invånarnas fysiska egenskaper främst ifråga om kroppslängd, huvudform samt ögon- och hårfärg, typiska dåtida indikatorer på rastillhörighet. Rasfaktorer tillmättes nämligen årtiondena kring sekelskiftet 1900 mycket stor betydelse, och de som gett Dahlstedt forskningsuppdraget ville genom dylika kommunvisa undersökningar bl.a. utröna i vilken mån finlandssvenskarna representerade den äkta och ädla nordiska rasen. Man kan alltså dra vissa roande paralleller till en del inslag i vårvinterns debatt om vad det innebär att vara finlandssvensk!

Doktor Dahlstedts handskrivna originalmanuskript har bearbetats för tryckning av Inga Österblad och kan väntas utkomma någon gång efter midsommar.

Med turbåt till stan

Regelbunden trafik från Åminne ångbåtsbrygga – den kallades så på tjugu- och trettitalen – till Fiskstranden i Vasa torde ha inletts senast på tidigt 1910-tal.

Den första båten, *Åminne*, drevs av en ångmaskin. Som kuriositet kan nämnas att det något år (1918, 1919?) hände att ångmaskinen eldades med "grännbessa", dvs torra grankottar. Efter ångbåten *Åminne* började motorbåten *Malaks I* trafikera, men denna utbyttes efter något år mot *Malaks II*. Orsaken torde ha varit att *Malax I* var för djupgående för att vid lågvatten klara Penika strömmen. Den måste sådana gånger gå yttre farleden via Bergöfjärden. *Malaks II* visade sig dock vara för flatbottnad och därmed rank. *Malaks II* drevs med en 6-cylindrig Vickström-motor.

Båtarna, åtminstone *Malax I* och *II*, ägdes av Jonas Tuuf (*Malaxbo* som bodde i Vasa och ägde gården i hörnet av Fredsgatan och Stationsgatan. Gården torde ännu ägas av släkten) och en *Petalaxbo*, Engman. Engman var styrman, Tuuf bar upp avgifterna. Engman bodde under veckorna på båten.

Båten avgick kl 5 på morgnarna från Åminne och kl 14 från Fiskstranden. Resan tog två timmar. Vid ankomsten kl 7 gick det livligt till vid Fiskstranden. Formän stod och väntade för att föra torghandlarnas varor till torget. Det ansågs att en del torgplatser var bättre än andra och de som kom först tog de bästa platserna. Livligast var trafiken juli-augusti då det var högsäsong för bl.a. potatis och jordgubbar. Skulle man t.ex. från Klockarbacken med jordgubbar till Vasa gällde det att ge sig iväg redan före kl 4 på morgonen.

Båttrafiken torde ha upphört i början av 1930-talet. Då stod *Malaks II* en tid uppdragen i badviken bakom nuvarande folkparkspaviljongen. I denna badvik

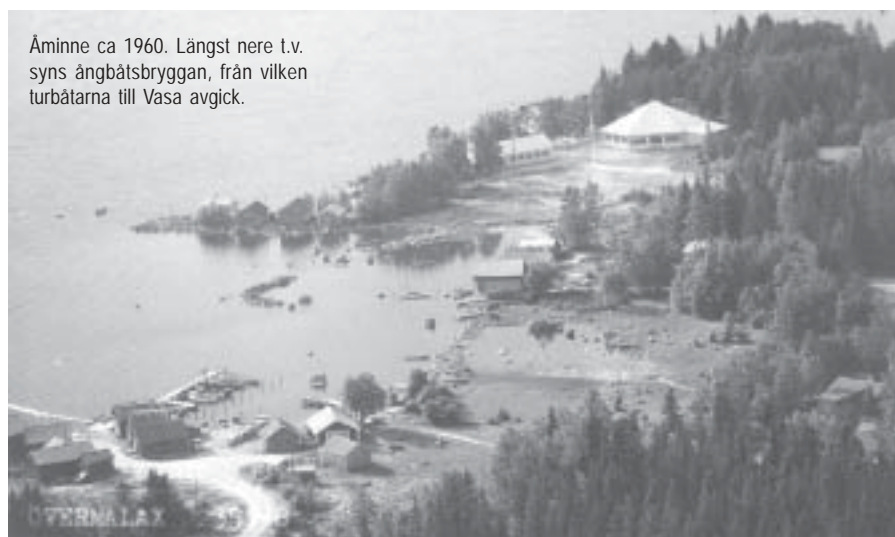
Såhär i början av båtsäsongen kan man påminna sig den tid under förra seklets första årtionden, när passagerarbåtar fraktade Malaxbor till och från Vasa. **John Forsberg** har tecknat ned några fakta, delvis med hjälp av sin bror **Viktors** och dennes hustru **Edits** (f. 1911 resp. 1910) hägkomster.

fanns 1930 en ganska stor, flat sten, som sommartid vid lågvatten syntes ovanför vattenytan. I denna sten fanns en kraftig ögla inborrad. Denna sten torde ha använts som ankarsten för båten. Min bror Viktor anser att den på något sätt användes när båten vinschades upp. Stenen finns nu vid normalt vattenstånd 5-10 meter upp på land. Ögla är kvar. Åminnebryggan anlöttes ibland – tidvis kanske rentav ordinariter – av *Vågen* från Vägsviken samt någon gång t.o.m. av *Bergöbåten*. Om detta vet jag dock mycket litet. Var det sedan *Malaks II* upphört att trafikera, eller var det under lågsäsonger? – Eller var det då *Malax II* var tagen ur bruk för reparation?

Vid ångbåtsbryggan hade Handelslaget och *Malax-handelsmännen* magasin. Det var ju de som före lastbilarnas tid var båtens största kunder.

Någon gång – t.ex. på höstarna då *Malaks II* slutat trafikera – kunde det hända att man for med häst till Munsmo och därifrån med båt. Sällan skedde detta via Sundom. Gunnar Långbacks uppgift i Aanacko 2003 att man skulle ha transporterat bl.a. jordgubbar med häst till Sundom och sen vidare med båt är uppenbarligen ett minnesfel (sommartid gick båt från Åminne kl 5 och kom kl 7 till Fiskstranden, där formän mötte). Jordgubbstiden var högsäsong för båtarna från Åminne.

Den 21 december 1929 drunknade Selma Nordman vid Munsmo-bryggan då hon tillsammans med sin man Joel hade varit till Vasa. Båten kantrade vid bryggan. Sedan cyklar blev vanliga var den normala resvägen till Vasa från Malax, om man inte hade för stor "last", att man cyklade till Sundom och därifrån med båten "*Eos*" till Vasa. **John Forsberg**

Åminne ca 1960. Längst nere t.v. syns ångbåtsbryggan, från vilken turbåtarna till Vasa avgick.

■ **Ifäbodstigsvandringen** vid Pappersbruket i Molapne den 10 maj deltog över 20 intresserade åhörare. Felix Sten (86 år; i mitten), initiativtagare till leden, guide. Här invid *Bentas stugo*, där Felix vistades ofta som barn. Husgrunderna är märkta med skyltar. Längst t.h. Viktor Liljekvist, veteran bland museiföreningens talkoarbetare. Tillfället var "nyöppning" av stigen: nu finns broschyrer och infotavla på plats. **Besök platsen – vandra stigen!**

■ Museiföreningen har under våren fått emotta **värdefulla donationer**: 5-6 bilkär-laster har hämtats från Molpe (3), Vasa och Malax. Ovan Alvar Rosbäck med sin donation av bl.a. ett stort "letantråg" till båtmuseet.

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om medlemskap, talkoarbeten, donationer m.m. ger **styrelsemedlemmarna 2005**:

Lorenz Uthardt (**ordf.**) 365 4541
Karl-Gustaf Dahlsten (**viceordf.**) 365 4371
Gustav Smulter (**sekr.**) 322 1961
Maggan Lindholm 0505403895
Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572,
Siri Hagback 365 4344
Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 365 1123
Nils Sund 3654 152
Inga Österblad 365 1808
Leif Finnäs (adjungerad) 365 1063
Vid öppethålln.: Brinkens museum 365 1913,
Kvarkens båtmuseum 365 1933
Internet: <http://malax.museum.fi>

Vällingklockan. Maj 2005.

Redaktör: Leif Finnäs. **Layout** och nutida musei-bilder (om ej annat nämns): Göran Strömfors/
Malax museiförenings bildsamling.

■ **Talkokvällarna har börjat:** vid Brinkens museum varje måndag kl 18, och vid Kvarkens båtmuseum torsdagar kl 18. Ovan mäts en sköt och byggs en dörrramp vid båtmuseet 26 maj i år. Hela 15 personer mötte upp, varav hälften var damer som fejade och dammade både båtar och utrymmen. Fiskarstugan har även inretts under våren.

Fyra nya broschyrer

har utkommit och bifogas infobladet:

* **Järnåldersleden**, fyrspråkig i färg, med leden inmärkt. Finns i fäbodstugan i Nissashaga, Storjön.

* **Fäbodstigen vid Pappersbruket, Molapne:** färgbroschyr med 15 stuggrunder inmärkta på karta och i terrängen. Infotavla; broschyr finns i infolådan vid starten.

* **Årsbroschyr** med öppethållningstider vid våra museer och vandringsleder. Trespråkig, svartvit.

* **Bokkatalog** med nya, kraftigt reducerade priser!

KOM IHÅG:

8 juni kl 18 Guidad vandring vid Järnåldersleden i Nissashaga
10 juli kl 13 Hembygdsdag vid Brinkens museum (mat serveras före)
7 augusti kl 12 Blommornas dag vid Brinkens museum
9 september kl 13 / 14.30 Park- och trädgårdsdag vid gamla kyrkplatsen (vid prästgården) och vid Brinkens museum. Kaffe. - Europas byggnadsarvsdagar 9-11.9.

VÄLKOMNA!

NY PUBLIKATION!

Ett båtbygge – Svalustjärten – Veistimme veneen

I samarbete med Allmogebåtföreningen Knopen-Perinneveneyhdistys Knopen rf, Vasa, ger museiföreningen ut en färgpublikation (ca A4-format, 48 s.) om hur replikbygget av Kvarkens båtmuseums Petalaxbåt "Svalustjärten" gick till. Utkommer till midsommar. Säljs vid bl.a. vid våra museer i sommar.

Värva medlemmar – vinn böcker!

Värva tre nya medlemmar och Du får böcker och vykort (enligt Ditt val) till ett värde av 12 euro. Lycka till!

Observera de nya förmånliga bokpriserna i bifogad broschyr!